HRVOJE MOROVIĆ

PISMA MIHA KLAIĆA UREDNIKU »NARODNOG LISTA« JURJU BIANKINIJU

Prilog povijesti narodnog preporoda u Dalmaciji

Zbirka pisama Miha Klaića, koja se ovdje objavljuje, nije sasvim nepoznata naučnoj historijskoj literaturi. U svom članku »Klaić i Pavlinović«, objavljenom u jubilarnom broju Narodnog lista godine 1912., spominje Juraj Biankini zbirku od stotinjak pisama Pavlinovića i Klaića, koju »kao svetinju čuva«. Ističući dalje važnost tih pisama dvaju prvaka narodnog preporoda u Dalmaciji, koji za njega »nisu imali tajne«, Biankini ujedno napominje, da će ta pisma, kao i čitavu korespondenciju, koju je kao urednik Narodnog lista primao i sačuvao, ostaviti u anamet svojim nasljednicima u uredništvu Narodnog lista.

Međutim, zbilo se drukčije, te je nakon smrti ovog dugogodišnjeg urednika Narodnog lista ta korespondencija dospjela u splitsku Gradsku biblioteku, gdje je pohranjen i komplet od 59 uvezanih godišta Narodnog lista, što su iz zadarskog uredništva bili krišom preneseni god. 1920. u Split, da sve to ostane kao vječno svjedočanstvo patnji i pobjeda narodnih u borbi protiv vjekovnih neprijatelja.

U pomenutoj korespondenciji nalaze se i pisma Miha Klaića Biankiniju, dok zbirke Pavlinovićevih pisama tamo nema, jer je ta zastalno našla drugo koje utočište, ako nije propala zajedno s Biankinijevim privatnim arhivom za vrijeme posljednjeg rata. (Vinko Kisić, koji je jedini imao u rukama čitavu ovu korespondenciju Narodnog lista, kaže na jednom mjestu, da u Pavlinovićevim pismima Biankiniju leži dio naše političke povijesti od 1871. do 1887., te da se sam Pavlinović uvelike bojao za sudbinu tih svojih pisama, dajući im veliku važnost.)

Od samog početka narodnog pokreta u Dalmaciji isticao se u prvim borbenim redovima Miho Klaić. Više od toga, Klaić je u tom pokretu zauzimao uz Pavlinovića položaj vođe i autoriteta, najizrazitije ličnosti preporoda. U tom krugu sve od reda intelektualaca (Nodilo, Monti, Danilo, Milić, Vojnović i drugi) isticao se Klaić svojim znanjem, karakte-

rom i organizatorskom sposobnošću, pa izrazitim političkim talentom. Njegova riječ u svim pitanjima bila je često odlučna. Povijest narodne stranke, kojoj je za 35 godina bio na čelu, vezana je tijesno uz život i djelovanje Miha Klaića. Vodeći stranačke poslove saobraćao je lično i pismeno s istaknutim ljudima u stranci. Državničke sposobnosti priznavali su mu svi. Rački ga je označivao najsposobnijim za bana u slučaju sjedinjenja. Bio je promišljen, staložen, realan i praktičan političar, što su mnogi izvodili iz njegove stručne spreme kao profesora matematike i fizike, pa kao inženjera. Pero Čingrija je za Klaića rekao u nadgrobnom govoru: »Bijaše trijezan, kao da je i politička trijeznost starih Dubrovčana u njemu zadnji odsjev našla; hladan u zboru, kao da ga je Engleska odgojila«.

Dr. Miho Klaić rodio se 1829. u Konavlima kraj Dubrovnika. U Dubrovniku polazio je osnovnu školu i nekoliko godina gimnazije. Zatim je prešao na gimnaziju u Livorno, kamo mu se preselio otac pomorski kapetan. Sveučilišne nauke slušao je i svršio u Padovi, pa je postao inženjer, ali se zatim osposobio za profesora fizike i matematike, da se posveti nastavničkom zvanju. Tako je god. 1857. postao profesorom na zadarskoj gimnaziji. Kad su šezdesetih godina počele u Dalmaciji političke borbe narodnih elemenata protiv austrijske birokracije i autonomaštva, Klaić je zagazio u političku borbu i odmah se u prvom dalmatinskom Saboru istakao, a od drugog Sabora već je bio priznat kao vođa, uz Mihovila Pavlinovića. Punih 35 godina bio je zastupnik. God. 1863. bio je otpušten iz službe, ali je za dvije godine reaktiviran, i to kao pokrajinski nadzornik pučkih škola. God. 1869. bude premješten u Kopar, ali se odreče službe, da se može potpuno posvetiti političkom radu. To je bio razlog, što je odbio i ponuđenu docenturu na sveučilištu u Padovi, Mažuranićev poziv za redovitog profesora na zagrebačkom sveučilištu i ponudu Ristićeve vlade u Beogradu, da bude njen poslanik u Rimu. Sve te ponude on odbija, da bi se borio za pravo narodnog jezika u školama i uredima, kao i za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom, što je bio osnovni program narodne stranke.

God. 1865. bio je uz Pavlinovića, Milića i Nika Pucića izabran u hrvatski Sabor, a 1873. vanjske općine Zadra izabraše ga poslanikom na Carevinskom vijeću. God. 1879. je, zbog glasovanja Srba za Ivanića, kandidata autonomaške stranke, propao na izborima, ali mu je nato Pavlinović ustupio svoj kotar, te je bio drugi put izabran u Carevinsko vijeće, kojega je članom ostao sve do smrti 30. II. 1896., sedam godina nakon Mihovila Pavlinovića.

Klaić je pri svom sudjelovanju u Carevinskom vijeću odašiljao redovito svoja izvješća iz austrijskog parlamenta i dopise o političkoj situaciji zadarskom Narodnom listu, a u svojim pismima uredniku Jurju Biankiniju izražavao je intimne dojmove o svom djelovanju u prijestolnici monarhije. Narodni list, isprva Nazionale, bio je glavno glasilo narodne stranke i središte Klaićeva političkog djelovanja. Kao u pitanjima stranačkim, tako i u pitanjima uređivanja stranačkog lista Klaić

je uz Pavlinovića bio prvi i odlučni faktor. Od postanka lista on je bio suradnik, a neko vrijeme vodio je i upravu lista. Godine 1873. u broju 1 naznačen je kao »vlasnik i izdavatelj«, kasnije ostaje označen samo kao »vlasnik« do br. 17 godine 1875., i tada je pisao gotovo u svakom broju, baveći se osobito vanjskom politikom, za koju je pokazivao poseban interes sve od vremena kad je Nodilo ostavio list, te je pisao uvodne talijanske članke uzornim talijanskim jezikom. Otkad je pak Juraj Biankini postao stalni urednik lista, t. j. od 7. X. 1871., Klaić je bio u veoma prisnom odnosu s njime, dopisivao se s njime, kad je izbivao iz Zadra, upućivao mladog urednika u uredničkí posao i određivao pravac lista. Vinko Kisić, kasniji suurednik lista priča, da je Biankini priznavao auktoritet Klaića, tražio od njega savjeta i cijenio ga, a Klaić da nije nikad dao, da Biankini osjeti njegov autoritet, ma da je svoje misli kazivao otvoreno, pokatkad i dosta oštro, o čemu svjedoče i priložena pisma. Klaić je imao puno povjerenje u Biankinija te mu je puštao punu slobodu da popravlja, što se ovome činilo potrebnim.

Klaićeva pisma uredniku Jurju Biankiniju svjedoče nam, što je ovaj veliki čovjek značio u narodnom pokretu; iz njih se vidi njegov karakter, umna snaga, politički talenat i sklonosti, kojima je nadvisivao sve ostale političke drugove. Klaić je pisao lako i slobodno, bez popravljanja, te se i na ta njegova pisma može primijeniti ono, što je o Klaiću kazao Dinko Politeo ovim riječima: »U našega Klaića sve je bilo skladno; reklo bi se bilo, da je na svoje duševne vrline umio uporabiti ona pravila, koja je kao arhitekt bio izučio . . .« I dalje: »Govorio ili pisao, njegovo razlaganje bilo je strogo i bistro, kao da je kakova matematička operacija. Ta divna njegova matematička bistrina vidi se u njegovim spisima. Ali ta njegova strogost i bistrina opet nisu bile suhoparne. Klaić je umio sve zaodjenuti nekom umjetničkom i biranom elegancijom. Ni suhoparan, ni retoričan, ni obilan, ni škrt, ni skupljen, ni razliven, ni kićen, ni gô, u svemu jednostavan, u svemu umjeren, u svemu pravilan«. Sve se ovo odnosi, rekli smo, na Klaićeva pisma, koja se stoga ovdje objavljuju bez promjena, osim najnužnijih ortografskih korekcija.

Pisma Bijankiniju pisana su skoro sva iz Beča, zatim iz Frohnleitena, 3 iz Monfalcona (Sokolobrdo), 2 iz Budimpešte, pa 1 iz Splita i Dubrovnika, a ima ih 3 iz Zadra, pisanih u vrijeme, kad je Biankini bio izvan Zadra. Nekoliko ih je bez datuma i mjesta. Sačuvana je i jedna brzojavka.

Za pravilno razumijevanje ovih pisama, pisanih u razdoblju od 1874. do 1887. godine, potrebno je imati pred očima prilike i naročito neke podatke iz tog razdoblja. To više, što je mlađim generacijama ovo razdoblje skoro nepoznato.

Narodni pokret u Dalmaciji nalazio se od 1870. dalje u razdoblju sjajnih političkih pobjeda, ali i jakih trzavica u samoj narodnoj stranci, kojoj su težak udarac zadala t. zv. bečka petorica (Đuro Vojnović, Antonietti, Budmani, Danilo i Ljubiša), zastupnici narodne stranke na

Carevinskom vijeću, i to svojim oportunističkim stavom u pitanju izravnih izbora. Nakon ogorčenih protesta protiv te petorice zastupnika, ovi se odvojiše od stranke, osnuju svoj klub i list »Zemljak« (stoga su i prozvani »zemljakovićima«) te počeše rad, koji je imao teške posljedice, ma da je samo »Zemljaštvo« prestalo 1876. godine, poslije izbora Antoniettija u Carevinsko vijeće. Na izborima godine 1873., kojima su se direktno birali zastupnici za centralni austrijski parlamenat, Klaićev je izbor poništen, ali je na naknadnim izborima 10. III. 1874. bio ponovno biran, te se u Beču priključio vladinoj federalističkoj grupi. U srpnju 1875. došlo je do ustanka u Hercegovini i narodnjaci u Dalmaciji organiziraju odbore za prihvatanje bjegunaca. Narodni list vodi akciju s parolom »Pomozimo jednokrvnoj braći«, te je bio smatran kao glavno glasilo pobunjenika. Početkom 1876. Klaić u Nar. listu objavljuje članak, u kome predbacuje zastupnicima Bajamontiju i Ljubiši korupciju u vezi sa željezničkim koncesijama. God. 1877./78. vodi se rat na Balkanu, povodom kojega su se polagale velike nade u Rusiju. God. 1878. odvijaju se važni događaji u Bosni i Hercegovini povodom okupacije sa strane Austrije, što je podijelilo javno mišljenje u Dalmaciji, a i u vodstvu narodne stranke zapažaju se podijeljena mišljenja. Klaić je, nasuprot Pavlinoviću i drugim narodnjacima bio skeptik u pogledu austrijske politike u Bosni te se nije mogao zagrijati za okupaciju. Njegov dalekosežni državnički pogled uočio je, da će aneksija biti u prilog Nijemaca i Mađara, a ne Hrvata, kao što je to Pavlinović vjerovao.

Iduće godine dogodilo se, zbog glasovanja dalmatinskih Srba za autonomaškog kandidata dra Gustava Ivanića, da je Klaić na izborima pao, ali mu je nato Pavlinović ustupio svoj kotar sinjsko-imotski, te je bio opet izabran u Carevinsko vijeće, gdje je pomagao Taaffeovu vladu do njena pada, a tada je, prešavši za kratko vrijeme opoziciji, pokušao osnovati zajedno s drugim slavenskim zastupnicima »Slavenski klub«, kojem je bio i predsjednikom. Poslije se opet priključio desnici i Hohenwarthu.

Kad 1881. godine namjesnika Rodića nasljeđuje general Stjepan Jovanović (koji je sudjelovao u okupaciji Bosne i Hercegovine), provodi ovaj u administraciji germanizaciju i otpušta činovnike. Nastaje ubrzo velika borba Klaića i narodne stranke protiv ovog namjesnika, koja završava 1884. popuštanjem namjesnika zahtjevima narodne stranke.

Novo nezadovoljstvo u stranci izbija iste godine, kad je vođa splitskih narodnjaka osnovao list »Narod«, kome je urednikom postao Dinko Politeo, dotadašnji član redakcije Narodnog lista. Zahvaljujući posredovanju Miha Klaića sve se brzo primirilo, bez težih posljedica.

Godina 1887. je godina smrti Mihovila Pavlinovića, nakon koje će nastupiti u krilu narodne stranke akcija radikalne struje protiv Klaića, Bulata i drugih vođa stranke zbog njihova oportunizma. I Narodni list će, naročito od 1892., kad je Biankini biran u Carevinsko vijeće, davati oduška nezadovoljstvu s politikom stranke, što će ovoga i njegove dru-

gove dovesti do direktnog sukoba s politikom Klaića i do osnivanja novog političkog kluba, koji će prethoditi stvaranju pravaške stranke u Dalmaciji.

Kulturni i politički preporod Dalmacije u drugoj polovici XIX. stoljeća očekuje i danas svoga historičara, koji će kritički i detaljno prikazati ovu gigantsku borbu. Akcije i misli istaknutih ljudi narodne stranke ostale su raštrkane po novinama i saborskim izvještajima, a naročito u privatnim pismima. Tko se bude uhvatio posla da napiše opširnu povijest narodnog preporoda u Dalmaciji, taj ne će moći mimoići korespondenciju Klaića, Pavlinovića i ostalih istaknutih ljudi ovog pokreta, jer je u ovim prvorazrednim historijskim izvorima sačuvana živa historija. Tu se odražavaju sve faze razvitka ovog važnog razdoblja u historiji Dalmacije.

Do nekoliko godina slavit ćemo stogodišnjicu početka hrvatskog preporoda u Dalmaciji, te je već danas vrijeme, da se sakupi i objelodani historijska građa, koja će, kad se sabere u jednu preglednu cjelinu, pomoći objašnjenju svih onih motiva i komponenata, koji su doveli do pobjede ovaj u našoj historiji toliko značajan narodni pokret.

1

Frohnleiten, na 15 Srpnja 1874

Dragi pope Gjuro.

Prije mog odlaska bio sam pisao načelniku vrličkome da se zastupstva na sabor primi. Odgovara mi da nemože nikako i da je Ljubu Kovačeviću pisao, pak da je i ovaj odbio i da ne ostaje nego Andre Vujatović, i mene moli da se oko njega zauzmem da se primi. Vujatović je imao prošlih dana biti u Zadru. Ako štogod znate pišite mi, kakve su njegove namjere. Svakako u Zadru bit će se o tom razgovarao, i bit će nešto utvrđeno bilo. Ja se u stvar prtit neću; kad je narodan čovjek, meni je sve jedno ko je. Samo bi želio da Milić ne ispane, jer bi nam odatle neprilika proisteći moglo.

Vidim da se na Hvaru dogovaraju za izabrat Didolića i Dubokovića. Ja bi naravno više volio kad bi ispustit mogao moj pašanac Bulat, toliko više u koliko mi se čini da je Duboković po nešto zemljaković. Ali samo neka ortački ne ispanu, pak ja sam zadovoljan.

Neznam jeste li pisali Morpurgu kako sam ja govorio sa Dvornikom, glede izbora veleposjednika u Spljetu, to jest da oko Biskupa Marka nastoju da popovi svoje glasove dadu Kambeloviću, i on mi je obećao da hoće. Ako nieste pisali, pišite.

Vrlo neustrpljivo očekujem kako će kriza našeg namjesništva dovršiti, i čudo mi je da još rješenja nema, a nevjerujem da se R... na se povukao. Ako štogod dočujete, odmah mi pišite.

Dobro ste učinili prevesti iz Obzora onaj člančić »Razni sintomi«; ali loše nebi bilo da ste od vaše strane koju frazu umetli iz koje bi

se vidjelo, da mi na osvojenje Bosne ne prijanjamo. – Što znači ono prijateljstvo Austrije sa Rusijom? Istinito ispovijedam da ne razumijem ni dokučujem! Jeli moguće da je Rusija staru svoju politiku zabacila i to, ne u interes naroda balkanskih, nego u interes Austrije? Bit će, ali opetujem, ja nedokučujem.

Pozdravite mi Pavlovića, Krstića i Buzolića i sve prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vazda Vaš

Miho Klaić

2

Frohnleiten, 20/7, 1874.

Dragi D. Gjuro,

Falio sam što u listu javio niesam da odlazim, jer mi sa listovim ne davaju mira.

Šaljem Vam Sladin list sa 6 fior. Predbrojite ga od 1. tek., i u isto doba pošaljite uz promjenu Nar. List Crnogorcu, i tako popravite pogriešku učinjenu, kad ste mu zamjenu uskratili. Šaljem Vam također list iz Stona, da učinite što ondje zahtijevaju.

Ako što nova imate javite mi. Osobito želim znati kako posli izbora idu. Da ste mi zdravo i veselo i pozdravite prijatelje

Vaš

Miho Klaić

3

Frohnleiten, 24 Srpnja 1874.

Dragi pope Gjuro.

Primio sam vaš list, i liepa vam hvala na njemu. I ja uvidjam da ostavka nije bila nego gluma, i poďpuno odobravam pravac koji ste zauzeli u Nar. Listu; dapače čestitam vam za ona dva članka, koji su, a osobito prvi, baš izvrsni. Tiskati sada onaj članak koji sam ja prevaren obustavio, nebi bilo u vrieme, jer ono je stalo dobro, kao izliev srdžbe u prvi mah po imenovanju, a sad bi bilo kasno onim tonom pisati. Nego bolji je doista onaj kog ste zauzeli podrugivanja, i bolje nam stoji u našim okolnostima. Da smo se izjadali i izvikali, to bi bio dokaz nemogućnosti; a ovako rugamo se petorici i njihovim obetanjem, bockamo Rodića radi njegove kukavštine, a u isto doba kažemo da poznajemo jadni položaj, komu sada ne da se izbjeći. Možete iz onoga članka uzeti koju izreku oštriju, ali nemojte ostaviti ton podrugivanju, koji gore smućuje, nego žestoko napadanje. Možebit da, ako mi lienost dopusti, dojdućom poštom pošaljem Vam članak ob istom

predmetu, u kome ću razjasniti položaj i žigosati sebičnu Rodićevu politiku. Nemojte zaboraviti opomenuti one kukavce, koji su se za petoricom povukli, da je vrieme da oči otvore, da se stranputice kanu, i opet narodnoj stranci pridruže.

Pisao sam Bogdanu, i vidjeti ćemo hoće li se odazvati.

Baš, ako ćete i su dva prosta slovca, nemojte zanemariti obznanit me o stanju tamošnjih stvari, osobito izbornih.

Ja sam dobro i uživam hlad, mir i kupam se u studenoj vodi. Nego priroda je ovde takva da vas baš na lienost i plandovanje potiče. Moja gospodja odvraća Vam prijateljski pozdrav i budite ustrpljeni, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

4

Frohnleiten, 29 Srpnja 1874.

Dragi pope Gjuro.

Evo Vam toliko žudjenih crtica. Bacio sam jih na brzu ruku. Molim Vas slieďite preporuke koje sam na koncu stavio.

Primio sam danas Vaš zadnji list, i liepa Vam hvala. Čestitam Vam i za taljanski članak, koj sam mislio da je Vranković napisao. Nego on čini suvišan članak moj, koji se od njega razlikovao u tom, da ja mučanje lista bio bi tumačio tim, da nas imenovanje Pozza nije ponipošto iznenadilo, jer da je on čovjek koji podpuno odgovara politici ministarskoj i politici Rodićevoj, sadržanoj u vrhovnom načelu: uzdržati se *à tout prix* na svome mjestu. Sliedite ovim putem, ali nemojte jače razdraživati kad ipak ne hasni.

Ne govorite mi ništa, jeste li moj list sa uklopljenim listom Slaďinim primili, i jeste li preporuku ondje sadržanu izvršili; ali mislim da jeste.

Ja ću ovde boraviti do tri kolovoza pak ću tada u Beč. Molim Vas dakle da mi brojeve Nar. Lista koji će izaći u subotu 1-og, i sriedu 5. kolovoza u Beč pošaljete: hotel Waudt. Dalje mi ne šaljite.

Pozdravite mi Pavlovića, Buzolića, Krstića, Vitezića i sve ostale prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vazda Vaš

Miho Klaić

5

U Beču, 4 Ožujka 1875.

Dragi D. Gjuro,

Prije polaska htio sam Vam reći da moj podpis izpod lista ďignete, ali na parobrodu niesam Vas vidio, i zato sam Vam odavde brzojavio. Moj podpis ne vriedi za ništa, a uzrok je meni zanovetanju i otvorenih

dopisa. Stavite kako je prije bilo: »G. B. poduzetnik, izdavatelj i urednik odgovorni.«

Šaljem Vam ovdje list koga sam od Jerića primio. U istinu on je dioničar, i valja mu, kad hoće, novac vratiti. Učiniti račun koliko ima dati, pak mu pišite neka dionicu pošalje prijatelju Ljubiću, pak kad to bude, da ćete mu Vi po poštanskoj doznaki poslati ono što ima imati.

Tu skoro Ljubić je pisao ovdje Ljubiši jedno šarovito pismo. Budite oprezni. Od njega primajte i slušajte sve, ali posle uredništva nemojte mu kazivati. Osobito paka, po mogućnosti i obzirno uredite stvari da on nemože doznati čiji su dopisi i članci u Nar. Listu; i također da ne znađe što će Narodni List donieti u dotičnom broju prije nego izađe.

Da ste mi zdravo i pozdravite mi prijatelje, i ostajte s Bogom

Vaš

Miho Klaić

6

U Beču, 10 Ožujka 1875.

Dragi D. Gjuro,

Kako sam Vam brzojavio, Car će za stalno u Dalmaciju, gdje će dulje vremena boraviti, i sva važnija mjesta pri moru i na kopnu posjetiti. Ovom prigodom treba da narodne općine jednoglasno postupaju; treba dakle uputiti u tom poslu sve narodne načelnike. Kako bi to upućenje shodnije bilo, prosudite vi tamo. Svaki narodni načelnik kad pri Cara stupi na doček, treba da ga hrvatski pozdravi. Budući da on nezna hrvatski, taj pozdrav valja da bude kratak, da mu ne dosadi. Iza pozdrava neka načelnici obrnu na talijansku, i tu valja da Caru u svečanom govoru preporuče tri stvari: 1°. Uvođenje narodnog jezika u učione srednje i u urede; 2°. Pravedno, zakonsko i ne strančarsko postupanje od strane činovnika; 3°. Promicanje u obće materijalnoga blagostanja zemlje; a tu po napose svaki načelnik neka mu naspomene osobite potrebe svoje zemlje. na priliku željeznice, luke i t. d. U veliku politiku ne valja ulaziti, jer bi to zazorno bilo, pak možebiti doživio bi se kakav ne povoljan odgovor. Valja i načelnicima preporučiti da bdiju da ne bude velika prosjačenja za novcem, da se ne pokažemo kukavice koje idu za fiorinom i neka se uvjeri da smo narod, koji zna sama sebe štovati. Pisat ću ob istom predmetu i Vrankoviću pak se Vi tamo liepo dogovorite, da stvar dobro izpane.

Ako mi ostane vremena, napisat ću Vam jedan dopis za »Nazionale«.

Danas ja, Pavlinović, Ljubiša, Begna i Bonda bili smo kod ministra Stremayera za pitat ga u komu stanju se nalazi i za preporučiti mu predmet o poboljšanju župničkih plaća. Odgovorio nam je da se o stvari živo radi, da još svi zaiskani podatci niesu prispjeli, ali za stalno da će dotični zakon predložiti u budućem zasjedanju Car. Vieća.

Ako cienite, stavite ovu viest u Nar. List.

Da ste mi zdravo i pozdravite prijatelje, i primite moj srdačni pozdrav

Vaš

Miho Klaić

Puno mi se dopalo ono što ste odgovorili Milašu i družini. Vrlo pametan, nieste uljezli u meritorno pitanje. Tako svrha, koju su tražili, nije postignuta. Žao mi je da su dobroga Simića zaveli. Ja sam mu pisao, i nadam se da nije izgubljen.

7

Beč, 4 Studenoga 1875.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam Vaš cjenjeni list, i odmah sam u Prag pisao da mi pošalju cienu jedne šnellpresse kakva bi se nami htjela. Po cieni ćemo se ravnati.

Ne pišem Vam odavle jer neznam baš šta važna. Nas osobito zanimaju tamošnji događaji, a ne bečke pekljarije. Vrh zadnje note ruske valja napisati uvodni članak na temelju zadnjih riječi, to jest: »da jednoč valja da prestane nevoljno stanje turskih krstjana«. Kako to može prestati? Reforme turske, nemoguće. – Autonomija pod turskim suverenstvom nemoguća. – Nezavisna država sačinjena od Bosne i Hercegovine nemoguća. – Dakle ne ostaje drugo nego ove zemlje anektirati postojećim državam, i zavesti *jednu* jugoslavensku jaku državu, podpuno neodvisnu. To može samo biti smisao onog ruskog izraza. Dovedite u sklad ovo sa onim što smo prije o Rusiji govorili, naglasujuć kako je narod ruski sa jedne strane a uztrajnost ustanka sa druge navelo i rusku vladu da svoga pravca promjeni, koji ipak, kako smo to u prvim našim člancima rekli, nemože biti protivan Slavenstvu (spomenite se onog sravnanja sa ponašanjem Nap. III. prema Italiji). Da nemam večeras na dosta pisma odgovoriti, i da niesam umoran, pisao bi Vam ja članak.

Primio sam i S. Jage u Kaliforniji 64 lire sterline, koje ću odboru u Zadru pridati. Evo Vam imenice darovatelja, da je tiskate.

Ufam, ako Bog da, da ćemo se u sriedu vidjeti. U toliko mi je drago da smo osvojili spljetski kotar, kako su mi to iz Spljeta danas brzojavili. A kad Spljećani hoće Flucka, neka jim bude!

Pozdravite Menega i sve prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Toliku sam agitaciu poveo proti imenovanja Foska da je stvar zapela, i tko zna da do dugo još imenovanje biskupa uspava. Ali bolje nikoga, nego Foska!

8

BRZOJAVKA Wien, 9. 12. 1875.

Giorgio Bianchini Zara

Disapprovo articoli favorevoli occupazione, nessun motivo cangiare condotta sinora seguita. Fluck entro Club centro – *Klaić*

9

Beč 12/12 75.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam Vaš list i hvala Vam na svemu. Nijesu tu sve upute da Schnellpressa tamo dodje prije nove godine.

Na žalost i ovaj put ne mogu Vam poslati obećani dopis. Sjednice zauzimaju mi najbolje vrieme. Morao sam spraviti govore za nastajuću sjednicu. U pitanju jezika živo ću napasti ministarstvo. A poradi ružnih vremena i strahovite zime bio sam nešto i slab. Dakle oprostite mi, a po novinam vi isti, ili Menego, sastavite dopis o tečaju debate.

Onomadne sam Vam brzojavio. Što Vam je došlo na pamet sada stati pisati o osvojenju Bosne i Hercegovine od strane Austrije? Nema tomu nikakva razloga; a pošto toga neće biti, zašto da uzalud izlagamo? Sliedite stari pravac, oni kog sam ja udario, braniti slobodu i neodvisnost ovih zemalja.

Stara mrcina Fluck uljezao je u klug centra. Ja sam svu moju prdilokvencu uložio da ga odvratim, ali uzalud. Pisao sam u Spljet, i sad od onamo priete prosvjedi. Novi škandal se spravlja; ali što ima biti da buđe.

Šaljem Vam predlog kog sam kući podnio glede brodova. Tiskajte ga odmah sa svim podpisim.

Da ste mi zdravo i veselo i pozdravite Menega* i sve prijatelje

Vaš

Miho Klaić

10

4/2 76.

Dragi D. Gjuro,

Evo Vam govora kojeg ću danas izreći. Preporučujem popravu i tiskanje, da ne bude pogrešaka.

Primio sam b(ro)j »Nar. Lista«, ali ste mi poslali jedan stari b(ro)j, ne onaj u komu je moj list na Bajamonta!!

* Menego to je Dinko (Domenico) Politeo. (Primjedba M. H.)

Govori se o intervencii, ali neće biti ništa. Bodrite na (...)** i na rat! Ko može neka se puške hita, a ko ne, neka novca dava. O Milanu pišite kako je tu skoro Politika pisala, to jest neka ide van, a neka se Srbi ujedine. Ako Menego ima kad, neka prevede na talijanski izvadak iz jedne rasprave Lamanskog, tiskan u današnjoj »Politici«.

Da ste mi zdravo i pozdravite Menega i sve prijatelje, i do brzog viđenja

Vaš

Miho Klaić

Kakav je utisak mog lista na Bajamonta?

11

Beč 7/2 76.

Dragi D. Gjuro,

Vidim da se iz Dubrovnika u sviet turaju brzojavi nepovoljni Crnoj Gori. To je možebit posliedica nje postupanja prama Miću, koji u Dubrovniku ima dosta prijatelja. Budite oprezni, da nehotice ne postanete sudjelovateljem bratskoj prepirci. Da Crnagora diplomatizira, to će biti, ali da će izdati, nemogu vjerovati, jer je proti nje interesu.

Porta je primila reforme Andrasiove. Ali će nje obetanja ostati kao vazda prazne rieči. Najah nek se ne uzda nego u se i u bratsku pomoć, i neka oružja ne polaže. U tom smislu pišite.

Ovdje kolaju glasine o ministarskoj krizi. Cienim da su prerane. Ministarstvo boluje, i cienim smrtno boluje. Ali još mu nije došla hora!

Da ste mi zdravo i veselo. Pozdravite Menega i sve prijatelje. S Bogom

Vaš

Miho Klaić

12

Spljet, 2 Listopada 1876.

Dragi D. Gjuro,

Srdačna hvala na čestitki. Vami i Menegu, kog ćete mi najljepše pozdraviti.

Prisustvovao sam u prošasti četvrtak vježbam naših domobranaca na Kliši, i poslie vježbe govorio sam sa Rodićem. On je posve zadovoljan sa manevriranjem i držanjem domobranaca. Također i gjeneral Schmerling, koji reče Rodiću, da se nije nigda nadao sličnoga vidjeti. Svaki dan Landwehr je održala megdan osobito prema pješačtvu. Tirolci stri-

** Nerazumljivo.

jeljači sami mogu se sa njom uzporediti. U pet dana marširanja i manevriranja po mučkim vrletim, od 4000 ljudi samo 23 *maraudes*. To je ne čuveno razmjerje. *Maraude*, rieč francuska, hoće reći onaj koji radi umora, ili bolesti, ili što drugo izostane od družine. – O svem ovom napišite kratki *entrefilet*, hvaleći Landwehr, i dodajući nekoliko zvzčajućih rieči; to će koristiti, a i zaslužuje.

Kad je vojska preko spljetske marine defilirala, glasba je svirala »Naprej«. Glasba se postavila bila baš pred tiskarnu »Avvenira« i »Discipline«. Ni da jih je ko naučio! Konserterija je izvan sebe bila, u toliko više, da je Bajamonti svoje kočije sa livream barunskim poslao bio na Klisu Rodiću i Schmerlingu, a ovi jim zahvalili: pak pred gradom Bajamonti sa općinskim upraviteljstvom i gradskom glasbom pošao da dočeka vojsku i gjenerale, a ovi prošli bez obazrieti se na njih.

U sriedu večer eto me tamo; u toliko da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Uvrstite kao običajno sliedeće:

Svim prijateljima, koji se prigodom mog imendana mene spomenuše, najsrdačnija hvala. M. Klaić.

Sinoć sam bio pozvan u dvoranu Slavenskog Napredka. Priredište mi sjajan doček. Bilo pozdrava, govora i pjevanja. Mislim da ćete o tome primiti dopis.

13

Beč, 10 Prosinca 1876.

Dragi D. Gjuro,

Evo Vam govora koga sam držao na odgovor Bajamontu. Pošto sam improvizirao niesam se mogao svemu spomenuti. Na dugo sam govorio, a i po mome običaju prem brzo. Sjednica je bila važna i zanimiva. Fluck je odgovorio njemački i posve dobro. Branio je i sjedinjenje. Žao mi je da nemam kad poslat Vam dopis. Reću D. Mihu da to učini. Ministar Latur reko je malo rieči prezirnih i naveo ciele litanije prosvieda općina. Opet poraz podpun.

Neznam jeste li u novinam vidjeli, ako nieste javite pod *pišu nam iz Beča*, da jedna deputacia u kojoj su bili zastupani razni slavenski zastupnici na Car. Vieću, medu kojim i ja, bili smo pozdraviti Černajeva, i zahvalit mu na njegovom požrtvovanju i djelovanju za oslobođenje naše braće stenjuće pod turskim jarmom. On mi je odvratio posjet, i zadržao se kod mene cio sat, i dosta zanimivih stvari ispripovjedao.

Do saziva Sabora još se nezna. Rodić nije predlog učinio, a ne dolazi amo. Što je tamo zaspao?

Amo ove godine nema zime. Toplina kao kod nas. Ali blata i magle preko volje.

Razprava o budgetu bila je smiešna. Prijatelji ministarstva napadali ga strašno, rekli mu da stupa – a kad tamo glasovali za buďget, a ministri osovali napaďače, i dobro su učinili, jer kukavice niesu drugo ni zaslužile. Choses autrichiennes... Jedan zastupnik–kršćanski Teuschl – u vrućini govora imenovao čisto i bistro onu stranu tiela koja graniči sa leđima. Nastao veliki smieh, pretsjednik ga pozvao na red. i rekao mu da neke rieči ne spominju se u nikakvom skladnom društvu, kamo li u parlamentu. Novine, a osobito umorističke svakojake komentare nadovezali.

Ovdje je Nikolić, bivši ratni ministar srbski. Bio sam kod njega. Došao je i Zache, pa ću ga također posjetit. Ovdje je i onaj mahniti Monteverde, i zanimivo se je sa njim razgovarati.

Stefan Dmitrov povlači se po zakutcima kuće zastupničke, kao prebieno pašče. Niko se nanj ne obazire.

Monti se sprema udarit na Stremayera u poslu srednjih učiona. Zamjenjuje mene ove godine, a ja nebi znao što da nova rečem.

Najsrdačniji pozdrav Vami, Menegu, Cipi i svim prijateljima. Dokle se do brzo vidimo

Vaš

Miho Klaić

14

Beč, 25 Listopada 1877.

Dragi D. Gjuro,

U poslu pripomoći bjeguncim, otucao sam se od miloga do nedraga, ali konačno niesam ništa izvjestna isposlovao. Kraus, referent, reče mi da mu je jadno stanje bjegunaca dobro poznato, i da on priznaje da treba da Vlada podporu jim povisi. Da je on u tom smislu više put predloge učinio, ali da još nema rješitbe. Da bi trebalo sa Andrassijem govoriti. Ali je Andrassy u Tisgabad, i tako odlučio sam mu pisati, i večeras mu pišem. Ako tim putem ništa ne isposlujem, onda ću činit interpelaciju. Ako uzimate prigode pisati Simiću ili Kulišu, spomenite jim da se poslom bavim, i da ga neću zapustiti.

Ovdje došao Bogišić iz Bulgarije, i ide u Paris, kako na dopust, jer za sada nema što da se u Bulgariji organizira. Može se promisliti jeli mi zanimiva ispripovjeđao. Uzrok neuspjeha, to je magarstvo vodja i tupoglavost Levickaja, koji je hotio rat vodit konjaništvom. Ali sad, odkad je Tottleben došao, i Nepokajitzki opet upliv zadobio, da stvari bolje idu i da će do brzo posve dobro okrenuti. Bogišić mi je dao dva lista jednog Korana iz velike Šamije u Tirnavi, negda kršćanske crkve, koja je on svojom rukom odparao. Šaljem Vam jednoga kao kuriositet, da ga u arkivu uredništva sahranite.

Pozdravite mi Menega i recite mu da mu se radujem glede onoga što je u kazalištu učinio prigodom predstave »Orgie«. Vidio sam da ga

Costituzionale strašno napada; znak da se dobro podnio. I radi toga praštam mu geometričku pogrešku što je učinio u zadnjem taljanskom članku, u ostalome prekrasno izvedenu. L'Altezza jednoga trokuta *ottusangolo* nemože biti viša od *base*, kad je izmjerena *ad vertice dell' angolo ottuso*. Sve što je rekao, pravilno je; ali trokut nije *ottusangolo*, nego *acutangolo*.

Jako ste falili što ste u list uvrstili onaj budalasti brzojav iz Spljeta, u kome je rečeno da je novi vladin povjerenik u povjerenstvo izborno imenovao tri narodnjaka i jednog ortačara. To može stvari škoditi; jer znajte da su ovde veliki intrigi da se stvar izjalovi. Budite na oprezu vazda, kad sa budalama iz Spljeta imate posla.

Da ste mi zdravo i veselo i pozdravite sve prijatelje

Vaš

Miho Klaić

15

Beč, 15 Studenog 1877.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam Vaš list i oglede kurdele. Ali ste zaboravili mi pisati dugljinu svake vrste. Zato odmah pošto primite ovaj list pošaljite mi jedan aviso brzojavni, i tu mi kažite – toliko metara crievne, toliko pamučne. – Ostale ću Vaše naručbine točno izvršiti.

U dojdućem broju Nar. Lista javite da sam u sjednici 13 tek. predao Car. Vieću 42 molbenice dalmatinskih obćina glede zastave; i da su iste bile odpravljene Odboru za nagodbu.

Došastom poštom poslat ću Vam izvadak iz proračuna, u koliko se tiče dotacija za škole, crkve, pute i luke za Dalmaciju. Ovom poštom šaljem Vam iztisak ugovora sa Lloydom. Prevedite i tiskajte glavne točke, u koliko Dalmaciju zanimaju.

Debatta o nagodbi koja je u utorak započela vrlo je zanimiva. Sutra će govoriti Pražak na ime Slavena. On će naglasiti da će Slaveni federalisti glasovati proti Bankštatuta i proti svim nagodbenim zakonima, jer tim glasuju proti nagodbi god. 1867. tojest proti dualizmu, koga izvodenje značilo je »Slavene zidu pritisnuti«. Ne da se hvalim, ali to držanje naše i u obće našeg kluba, moja je zasluga; jer svi glavni članovi bili su za to da se glasuje za specialnu debatu. Ja sam proti tomu ustao i rekao da ću iz kluba izići, ali da nigda za nagodbu neću glasovati. Tako sam prvo prignuo Moravce, pak i ostale. Ali razumio sam da Hohenwartu nije po ćudi.

Sutra u početku sjednice biti će čitano pismo českih deklaranta, u kome izjavljuju da pri važnosti predmeta koji se sada razpravljaju, oni su spremni doći u Car. Vieću, samo ako jim se taj ulazak olakoti. Ali ako se od njih zahtieva prosta *unterwerfung* današnjemu sistemu, onda

da polažu mandate. Pražak će predložiti da se to pismo izruči jednome Odboru na izvješće i to će dati povoda živahnoj debatti. Ali većina za stalno će predlog odbiti.

Biti ćete čuli kako je ispao posao ad ravnatelja. U Spljetu rekbi da onaj banen zgolni je ortačac. Dosta sam se prošlih dana onim izborim bavio, i jučer preko ure gonio sam se sa Chlumetzkim. Ali čini se sve uzalud! Prijatelji iz Spljeta silu me na interpelaciu. Ali ja se otimljem, jer znadem da će to biti pobjeda za protivnike, a za mene *fiasko*. Jaoh ti se nama! Čitao sam zadnji članak taljanski u Nar. Listu i dopao mi se, ali ne zaključak. Slabo ti će nam državno pravo pomoći, da mu ostvarenje i dobijemo, što je nemoguće. Vidite što u Krajini biva, i kakvu pjesmu dobri Filipović Krajišnicima pjeva. Ako nam Gurko i družina ne pomognu, zlo po nas! Tu misao valja kroz narod širiti, i tim putem spasa tražiti.

Pozdravite mi Menega i sve prijatelje i da ste zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Nadam se do koji dan navjestiti Vam padnuće Plewne!
Šupuk, ovde prisutan, puno Vas pozdravlja.

16

Dubrovnik, 20 Siječnja 1878.

Dragi D. Gjuro,

Večeras mislio sam krenuti; ali opet majka nešto gora, i tako ostao sam da viđim što će biti. I pošto nemogu da dođem i ustmeno Vam kažem, moram Vam pismeno nešto prigovoriti.

Prvo je da ste Nar. Listom posve zajedrili politikom austriskom, i to u pogledu okupacije Bosne i Hercegovine. Vi predpostavljate da će to sliediti u interesu slavenskom, dapače hrvatskom; pošto ja sam uvjeren da će protivno biti. Toliko daleko idete, da donekle izpričavate reškript na hrvatski Sabor. Tako ne ide, dapače jako zlo ide. Vi znađete dobro kako smo se višeput o tome razgovarali, kako ja mislim, i kako je tu misao više puta Menego dobro izrazio u taljanskim člancima. Mi se nećemo opirati okupaciji, jer je prepriečiti nemožemo, ako je ugovorena. Ali prama istoj pasivno ćemo se držati, dokle ne vidimo što će odtale biti. Ako bude izvedena u smislu narodnome, tojest za oslobođenje i ujedinjenje naroda onih pokrajina sa ovamošnjim, onda ćemo istu odobriti, ali ni tada još klicati »živio«. Ako pak to buđe, kako i hoće (budite uvjereni), ništa drugo nego *autsrisko* djelo i *austriski* podhvat, onda reći ćemo jim svoju, tojest zažalit ćemo tursko gospodstvo (kad ga nestalo bude). Molim Vas ako uzpišete, držite se ovog pravca, jer drukčije osramotit ćemo se, i to bez potrebe i koristi.

Drugi je prigovor, što za shodno nijeste našli da štogod o smrti V. Emanuela napišete, nego ste samo iz Obzora članak prinieli. To je malodušno. Mi koji za oslobođenjem i ujedinjenjem naroda težimo, da mučimo pri smrti kralja koji je veliko djelo izveo oslobođenja i ujedinjenja naroda taljanskoga, to nemože biti. Zato neka svakako Menego napiše taljanski drugi članak pod naslovom: *I funerali di Vitt. Emanuele.* Spominjete li se što ste prigodom Mazziniove smrti pisali? Ipak on se na smrti nije ni izpovidio, ni pričestio, niti su ga uljali, niti je papa pitao za njegovo zdravlje. Znam da morate biti obzirni, ali budite obzirni vjeri i ćudorednosti – na klerikalne sanjarije i klerikalno slavohlepje netreba obzira.

Dakle, dragi D. Gjuro, pozor! Nemojte posrnuti, niti puštati da nam Nar. List postane organom Austro-Rimskim. To nije još Turskim – ali malo gore.

Srdačni pozdrav Menegu i Vama, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Tiskajte u dojdućemu broju sliedeće:

Ci telegrafano da Ragusa in data 19 di . . .:

Oggi a ora tarda si chiuse dinanzi a questa corte d'assise il dibattimento, durato 4 giorni, sul processo d' assassinio del Cap. B. Pitarević da Ragusa del barck A. U. »Emma S.«, perpetrato a bordo nell' Oceano Atlantico nelle vicinanze dell' isola di Madera. Lo scrivano G. Srića fu dal giurì dichiarato colpevole e condanato a morte. Gli altri dell' equipaggio furono assaliti. L' interesse destato in paese dal processo fù immenso, e grandissimo il concorso del pubblico, compresevi molte signore. L'interrogatorio degli accusati venne condotto nelle lingue italiana, francese e spagnuola. Il prof. Budmani fungeva da interprete delle due ultime lingue. Presideva il preside Valenčić; l' accusa era sostenuta dal procuratore Fabrović, la difesa dagli avv. Šaraca e Seragli, la parte civile dall' avv. Cingria. Per lettera i particolari.

(Slijedi rukom Mihovila Pavlinovića:)

(= Ovo su impresije dubrovačke, u brijačnici Selakovoj, i pri razgovoru consula Duranda. Šteta za sposobna čovjeka, koji mjesto da prvenstvuje ponosom, čuvstvom i radom narodnim, misli da će ga Matanović ili Ristić narodnim učiniti.

Ovo bi na dugo išlo; premda je sve kraća litanija ljudem, kojim je cio temelj mišljenju: što će tko o meni kazat! – Vi svakako poznajete oba faktora Narodnog Lista; i kad se ti složiti ne mogu, svakomu je izići na polje svojim podpisom. Miho Pavlinović).

17

Budimpešta 28 Studenog 1878.

Dragi Dn. Giuro, ili dragi Menego.

Šaljem Vam vjest o današnjoj mojoj audjenciji kod Cara da ju tiskate prvu među domaće.

Ovdje stvari iznenada okrenule sasvim drugim putem nego je bilo predviđeno. Herbst i Giskra, iztaknuvši formalno pitanje, koje se nije dalo pobiti, pobjedili su Andrašia, a njihovom djalektikom u finacialnome Odboru baš su ga uništili. Viđjeti Andrasia gdje se previa i nezna što govori, a sa svih strana na njega udarci padaju, baš i protivniku činio je *compatiun*. Vidivši da nije moguće izplivati, jer nitko od delegata *zastupnika*, a ja prvi, osim Poljaka niesu htjeli proti predlogu Herbstovu glasovati, Vlada je povukla natrag predlog o naknadnom kreditu od 41 miliuna, i drugi će predlog donieti iza kako Reichsrath buđe odobrio Berlinski ugovor. Sada će delegacija glasovàti ono što još ostaje od redovitog budgeta za god. 1879., i odobrit će Vladi provisorno jednu priličnu svotu za pokriće troškova okupacije u prvim mjesecim dojduće godine, pak se razići. Kad Reichsrath, kako rekoh, odobri Berlinski ugovor onda će opet delegacije sastat se za odobrit naknadne i buduće troškove okupacije. Bilo ti li je trkivanja i potrkivanja, sastanaka i svakovrsnih nagovaranja, ali sve uzaluđ i o tomu naustmice kad se vidimo. Andrassy će imati većinu, ali je moralno poražen.

Hrvati su se pošteno držali. Bilo je slabića koji su htjeli klonuti, jer baš Tisza i Andrassy nijesu jim mira davali. Ali se tvrdo držaše; a i ja sam pripomogao.

D. Gjuro se opoštenio u Ljubljani; DR. Vidarić, koji je tamo bio, kazivao mi je da su njegovi govori i napitnice baš oduševljavali. Srdačno mu čestitam. Slava u Ljubljani sjajno izpala; ali samo budimo ljudi i junaci; u drugome kako smo na pravicam i besjedam.

Srdačno Vas pozdravljam obadva i ostajem

Prijatelj Vaš

Miho Klaić

18

Budimpešta 13 Ožujka 1879.

Dragi D. Gjuro,

Iznenada i bez da sam se spravio progovorio sam u sjednici od prekjučer, i to njemački. Na zahtjev Miškatovića preveo sam taj moj govor hrvatski iz brzopisnog izvještaja, i taj prevod on je poslao Obzoru da se tiska. Vi prinesite iz Obzora u »Nar. List«. Ja nemam ni volje ni *pacience* prevadjat opet taljanski, a i ne vriedi da se privadja. Govor

je namjenjen *raji*, a raja taljanski ne razumi. Samo kad prinesete popravite hrvaštinu, jer je to moja: i premda sam ga molio da prije nego pošalje privídi, uvjeren sam da uz njegovu lienost neće biti učinio ništa. Također moju interpelaciju, tako strašno kroz Cor. Bureau izkrivljenu, poslao sam »Obzoru« i vi je iz njega svakako prinesite u »Nar. List«. Stonjani su me molili da ju učinim, i tako neka znadu da sam ju učinio.

Delegacije će završiti u subotu. Reichsrath će nastaviti svoje sjednice dojduće nedjelje, ali neće posle dovršiti do Uzkrsa. I tako ne može biti govora o Zem. Saborima odmah po Uzkrsu; a tko zna hoćeli u proljeću, nego u jeseni.

Napisao sam do pola članak »Zastavi«, i nastojat ću svakako sutra ga dospjeti tako da Vam dodje parobrodom od utorka noći.

Da ste mi zdravo i veselo; pozdravite Menega, i spomenite me ostalim prijateljem, s Bogom

Vaš

Miho Klaić

Ako nebi slučajno »Obzor« tiskao upit, evo Vam njemačkog teksta, pak ga privedite Vi. Podpisi su sliedeći: Klaić, Falkenhayn, Teuschl, Langer, Oelz, Lienbacher.

Stavite na svrhi govora među parentesi (Živo odobravanje) jer to odgovara istini. Neznam jesu li Niemci odobravali ono što sam rekao, ili moj *courage* njemački improvizirali.

19

Monfalcone 18 Srpnja 1879.

Dragi D. Gjuro,

Žao mi je bilo čuti da Vi i Toni bili ste insultirani i udareni. Vitez Trigar osveće se na vitežku! Pridonesite i tu žrtvu na oltar narodne stvari, za koju ste toliko zaslužni.

Ako dalje uzgonite polemiku, ostavite pravoslavne, a udarite na Ivanića, na onoga bezznačajnika. Spomenite mu kako je on prezirno o njima govorio, osobito o obrovačkim pravoslavnim, a sad ga nije sram od njih mandat primiti. Recite mu da se hoće željezni obraz (faccia di bronzo) jednog zeta Trijarića za poći u Beč sam medju kitom narodnjaka, i to okrunjen izdajstvom. Ako ima iole još poštenja, tko zna da se ne odluči položiti mandat.

Ovde sam od jučer u jutro, i učinio sam jur dva kupelja. Našao sam Nar. List i hvala Vam. U Zagrebu sam bio najprijateljski primljen. Nego žao mi je čuti da u mene doma nije dobro. Svedj kad ja podjem od kuće, neko valja da se razboli! Ako uzimate komadić vremena, pišite što se tamo govori poslje izbora, kakvo je mnenje u zemlji, što govori Trijari, što Antonietti, itd., itd.

Pozdravite mi Politea, Tona i sve prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

20

Sokolo brdo, 23 Srpnja 1879.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam Vaš list. i liepa Vam hvala na svim vjestim, koje ste mi priobćili. Dobro činite uztezati uzdu našim da se izgreda ne dogodi, i tim ne trpi narodna stvar. Ali u isto doba držite se odvažno prema odmetnicim i ne pokažite slaboće. Neugodno me dirnu onaj dio članka Vrankovićeva, gdje se braći Srbima izjavljuje priznanost, da su svuda izim Benkovca najbolje podupirale naše kandidate. Da su i tako radili nebi bili nego svoju dužnost vršili. Ali žalibože niesu. U Šibeniku su glasovali za Šupuka od straha. U Zadru nekolicina za Manfreda jer su bili obećali, a znali su da će i bez njihovih glasova izpartit. Tako isto u Kotoru, gdje je najviši broj glasova za Borella od katolika Prčanja, Dobrote i Budve. Dalje se govori ondje o sporazumku, o obostranim žrtvam, o nekakvim oblačicima. Iza izjave Ivanića, u kojoj je zaniekan važni dio našeg programa to niesu oblačici, ni oblaci, nego pravo odmetništvo. U Vrankovića je čuvstvo govorilo i veselje radi dobro izpadših izbora, ali se čudim da ste Vi onaj dio tiskali. Budite oprezni unapried. Energijom smo zemljaštvo utrnuli, utrnut ćemo i *srpstvo* u njegovim separatističkim težnjam.

Vraćam Vam list načelnika rabskog. Kad budete govorili sa Antonicttom, činite što Vam se bolje svidi, i što Vas tamošnji prijatelji savjetuju.

Ja sam prilično dobro i sliedim kupat se i smrtno mi je dosadilo. Nevidim časa da još ovo osam dana prodje. Pošaljite mi i list od dojduće subote, ali ne više dalje. Ja ću svakako biti tamo u nedjelju 3. dojdućega. Bolest u boku mi se povratila, ali ljekar govori da je to posljedica kupanja, i da će kasnije proći. Idemo da vidimo.

Bio sam napisao dopis Cittadinu, i danas hotjoh ga poslati, na odgovor onim bedastarijam. Ali kad će Menego odgovoriti, bolje je nego da ja glavom šaljem. Svakako neka ne zakasni, i neka bude umjereno ali sputno.

Lasno da Vam pošaljem dojdućom poštom članak o hrvatskoj nagodbi sa Magjarim, i o hrvatskoj poslanici (nuntiam) usljed onoga što sam se razgovarao u Zagrebu. Čas je odlučan, i sa naše strane valja upirati da Hrvati budu odlučni. Da ste čuli u Saboru srbskog popa Stojšića jadikovati, uz negodovanje kuće, o progonstvu Srba u Hrvatskoj, o nijekanju imena, o ćirilici – tout comme chez nous! Strašna je ovo rana!

Pozdravite mi Menega, Tona, Zanelu, Mićela, Cipu i sve ostale prijatelje i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Sokolobrdo 25 Srpnja 1879.

Dragi D. Jure,

Evo Vam obetanog članka. Popravite, popunite, uredite, pridržajući niz misli, pak tiskate. Spomenite se da nemam koď mene ni rječnika. Pozdravite Menega i ostale prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo.

Vaš

Miho Klaić

21

Zadar 19 Rujna 1879.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam obadva Vaša pisma. Pero se je jur vratio, i tako pitanje glede njega po sebi je rješeno, premda bi ja podpuno bio pristao na to da on kod Vas sprovede još osam dana.

Pročitao sam opazke D. Miha, i nemam šta da im prigovorim. Jedino, ďa je bilo vremena i da sam vještiji jeziku, bio bi ih gdjegod koješta ugladio. I ja mislim da će stvar poći posve gladko, i da buke neće biti. Za izbjeći novim polemikam izbrisao sam svuda ime »Slovinca« i Mata Bana.

Izbor moj sretno je obavljen; i tako, hvala Bogu, i ovaj je posao svršen.

Glede vašeg polazka u Boku i drugovdje, ako se baš i podpuno ne slažem s Vama da sada nije vrieme, sada se nemože izvestit, jer niesmo priprave učinili. To su Vam: imovno stanje Nar. Lista današnjim danom, i imenica dioničara, sa kojim se mora u razpravu stupiti glede povratka, a također i onih, sa kojim se ima dionica urediti na način da unapried bude uprava i rukovoďenje lašnje. Bez toga zaludno je putovanje. Ostavimo dakle na bolje vrieme.

Sazav Car. Vieća opet je produžen, barem do prvog tjedna listopada. Pogovara se da će se Sabori sastat koncem listopada.

Molim Vas ďa na ime moje i gospodje mi izručite najsrdačniji pozdrav Vašim roditeljem, i da jim opet na ime naše zahvalite na sve ono što su za Pera učinili. Spomenite nas također svim Vašim kućanim i svoj svojti. Moja gospodja odvraća Vaše pozdrave, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

22

Beč 20 Svibnja 1881.

Dragi D. Jure,

Šaljem Vam govor, koj sam prekjučer držao. Popravite, nadopunite, pak tiskajte svakako u istu od došaste sriede. Šaljem Vam također brzopisno izvješće sjednice prošlog ponedjelnika, u kojoj se govorilo o našoj mornarici, i o Neretvi. Možete dati u kratko razpravu, a od mojih govora priobćite koliko Vam se sviđi.

Primio sam dva uzapćena lista sa Vašim pismom. Oba broja dao sam ministru Pražku, koji je pristao na to, da broj od 11. gleđe onoga dopisa iz Bosne, nije zaslužio uzapta. Drugi broj nije pročitao jer sam mu ga danas dao. On mi reče da je istina da je Ministarstvo pisalo državnome odvjetničtvu neka pazi na štampu, ali na tendenciozne članke proti austrijskoj vladavini i okupaciji, a ne proti pojedinim tjelim uprave. Na koncu reče mi: ustrpite se još koji dan, pak ćete dobiti novoga državnoga nadodvjetnika, i to će biti savjetnik Berša iz Dubrovnika. Ali neka ovo sve ostane za vas.

Vašeg Toni vidio sam kad je ovdje Pero bio. Bili su vazda zajedno. On je posve dobro i pretio i rumen kao jabuka. A i Sabić je također dobro.

Danas su Njemci učinili škandal. Imao se raspravljati u prvom čitanju predlog Hohenwartha u pogledu nečuvene odluke carskog suda u poslu izbora gornjo-austrijskih veleposjednika. Pošto je Hohenwarth predlog obrazložio, digao se je Herbst ter je pročitao izjavu, kojom se prosvjeduje proti predlogu kao protiustavnome; i zatim sva ljevica ostavila je sabornicu uz viku i buku. Desnica se nije zato smutila, nego je Hohenwarth baš dobro odgovorio Herbstu, pak je sliedila rješavati ostale posle. Njemci odavna priete izlazkom, a osobito češki Njemci – vazda su ovi bili kuga ovđje i u Českoj – htjeli bi da se Reichsrath posve ostavi. Ali štajerski i austrijski Njemci su protivni. Sutra mislim opet će se povratiti; ali položaj postaje ozbiljan, ali ne protivan desnici, osobito radi vanjskih okolovština. Ignjatjef je glavnim ministrom u Rusiji, a Gambetta je pobjedio u pitanju od scrutin de liste!!

Da ste mi zdravo. Pozdravite mi prijatelje, osobito Vrankovića, i recite ovome neka mi oprosti ako mu nijesam pisao, ali do prošle nedjelje nijesam mogao znati ništa izvjestna o sazavu Sabora. Ovi će biti sazvani u jesen, a naš, po svoj prilici, prvih listopada. Zavisit će dan o predlogu Zem. Odbora. Upravljajući Odbor desnice zaključio je sve posle riešiti do Duhova, i tada Car. Vieće da se odgodi. I doista, vidiv kako se radi – svaki dan traje sjednica barem 6 sati – to će poći za rukom ako gospodska kuća ne nabavi novih neprilika.

Srđačno Vas pozdravljam

Vaš

Miho Klaić

23

Beč 24 Ožujka 1882.

Dragi D. Gjuro,

Žao mi je bilo čuti da ste bolesni bili, ali me istodobno obradovalo videći po Vašem pismu da idete na bolje; i nadam se da ćete biti se posve oporavili.

Žao mi je takodjer da ste u neprilici glede ono 100 fior. Ja sam amo ďonio novac kako ste mi ga dali, i još unj tegnuo nijesam. Pribrojio sam opet i našao točno fior.100. Dakle nijeste se pomeli kad ste meni novac izbrojili.

Bit će Vam jur poznato imenovanje Vodopića za dubrovačkog biskupa. Kad stvar u listu javite istaknite kako je on preko 30 godina revnim župnikom bio, i kako je jedan od najvaljanijih naših književnika, a osim toga svejer čelik–poštenjak. Imenovanje imamo zahvaliti D. Andri Iliću, koji ga je najtoplije preporučio, i Zanonoviću, koji ga je drugog u trojki predložio. Pulić nije mogo biti imenovan radi slaba zdravlja, pak i on nije želio.

Sabić je slobodan. Toni je dobro.

Nova ništa, van što u novinama vidite. Nijeste točno priobćili u N. L. moj predlog glede ulja. Carinu od 4 fi. na maslinovo tudje ulje vlada je predložila. Ja sam ostalo predložio kako ste Vi naveli, a glede maslinovog ulja pristao sam na vladin predlog, jer mi se čini dostatan. A i tako za sada ne vriedi, jer do konca god. 1889., ova je pozicia vezana u taljanskome ugovoru i utanačena sa fior. 2.50.

Čuvajte zdravlje, i primite moj najsrdačniji pozdrav

Vaš

Miho Klaić

24

Zadar 30 Svibnja 1882.

Dragi D. Gjuro,

Na ime moje i sve obitelji primite najsrdačniju pohvalu na izkazim ljubavi i prijateljstva prigoďom udatbe naše mile Ane. Vašim darom Vi ste nas uprav iznenadili. Vaš liepi *gueridon* i ukusne izabrane knjige oď svakoga bili su priznani kako umjetni savršeni izbor, i svak im se divio. Hvala Vam takodjer na ljubeznoj brzojavki.

Vienčanje je sliedilo kako je bilo ustanovljeno, i u 8 satih jutrom mladenci krenuli su put Jakina. Jučer smo imali list iz Mantove. Zdravi su i čestiti. Bog ih blagoslovio.

Želim čuti da Vam boravljenje u tih kupeljih koristi, i da nam se sretno povratite posve oporavljen.

Ovdje ništa nova. Politički položaj nije loš. Počela je vrućina.

Primite srdačni pozdrav od svih nas, i da ste nam veselo

Vaš

Miho Klaić

Pero je jur u Zagrebu.

25

Beč, 9 Veljače 1883.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam Vaš list sa uklopljenim Valovića. Ove vjesti su me obradovale, i ja ću mu prvom poštom pisati u onom istome smislu kao Vi. Ali hoće li njihovi napori uspjeti uz vladavinu Jov . . . . . ; to je drugo pitanje, i ja imam svoje sumnje. Po govoru što je sa Šupukom imao, rek bi da on na sve načine Srbe izpričava, i svu krivnju razdora na nas baca! Tvrdome naputku, kako da se vlada od onoga kukavnoga ministarstva, koje je sada još jače uzdrmano usljed pračarije Kaminskoga i družine, slabo se nadam, i zato budućnost mi se prikazuje ne pod najljepšim bojama. Govoreći sa Šupukom, Jov . . . oporiče odlučno ono što je Pester–Lloyd naveo da je on rekao. Ali, kad je tako, zašto nije dao oprovrgnuti kroz Pol. Correspondenz? Šareno svakako.

Šupuk mi reče da ga je Rodić molio, da Vam piše neka oprovrgnete vjest od ono 100 fior. poslatih obitelji Barića, jer on nije poslao ništa. Sada gledajte Vi kako da to učinite na prilični način. Ali Rodić želi da ne rečete da Vas je on molio da oprovrgnete.

Molim Vas kad vidite Pjera Giljanovića recite mu da sam o njegovome poslu govorio sa dotičnim referentom, da posao dobro stoji, i da će za sigurno biti imenovan.

Sa Toni bio sam jutros i posve je ďobro. Zajedno smo tražili sobu za moga Pera.

Ministarstvo Pravde, kad je, usljed obširnoga i vrlo vredna izvješća Latiševa, obaznalo o jadnoj odluci vrhovnog Suda o poslu jezika, i o strašnim posljedicam koje ista može imati u zemlji, pisalo je vrhovnom Sudu i dostavilo sve potrebne podatke, pozivom da se drži plenarna sjednica, i da se načelno o stvari odluči. Na Ministarstvu se naďaju da će ona načelna osuda povoljno po nas izpasti. U toliko mi dalmatinski zastupnici pripravili smo zakonsku osnovu na promjenu § 14 Gradjan-

skog postupnika, u smislu da jezik sudovni u Dalmaciji jest hrvatski i taljanski. Možda ćemo pri sjednici prvom dojduće nedjelje taj predlog podnieti.

Pozdravite sve prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Posao Tonin glede brzojavke prigodom smrti Gambette rekbi da će poći dobro, i da neće biti posljedica. Ali bili su tuženi ništa manje nego (..) § 65.

26

Beč 4 Svibnja 1883.

Dragi D. Gjuro,

Primio sam Vaš cijenjeni list iz Starigrada, i hvala Vam na svim vijestima u istome priobćenim.

Slučaj Politea nije me iznenadio. Ja sam se bojao da ga odpuste, poznajući narav osvetljivu Jov ... Pitao sam odmah ministra kako stvar stoji; ali ovih dana zabušen razpravom o noveli, nije mi znao uprav odgovoriti. Prekjučer u sjednici dodje k meni, pak mi pripovidi, da mu je bilo predloženo premještenje Politea, ali da je on odgovorio da to u njegovu nadležnost ne spada. Kad mu rekoh da odluka premještenja nasljanja se na ministarski dekret, odgovorio mi: to nemože biti. Zato sam Vam brzojavio da mi prepis te odluke pošaljete. Kad mu nadostavih da stvar nije bila pretresena u školskom vijeću, i da Politeo nije bio opomenut, reče mi neka učini utok na mene. Svakako prije nego išta dalje učinim, i Politea savjetujem što da čini, čekaću odluku.

Ovde stvari naše na bolje su krenule, premda bi bile i još bolje da su svi naši prispjeli i skupa glasovali. Desnica se vruće zauzela za nas, i postigli smo odlučnih odluka glede poznavanja našeg jezika od strane činovnika i glede rabljenja istog jezika u nutrašnjoj upravi. A još će na bolje stvar urediti ako se konačno sporazumljemo sa namjestnikom, koji amo dolazi pozvan od Taaffea. Ovaj hoće da ja i još koji zastupnik sastanemo se kod njega sa Jov ... i to da sva pitanja na čisto izvedemo. Da ćemo imati sa ovim zadnjim mira za vazda, to se bojim, poznavajući mu narav. Ali svakako imat ćemo ga za koje vrieme, i to kroz izbore, tako da ćemo barem u Saboru imati odlučnu većinu. Promini stoje sa gorirečenim u Savezu. Kad sam amo došao, nastojao sam jurišati, eda bi Jov ... oborio; ali sam vidio da je uzalud. Tad sam izabrao put drugi, gori naznačeni. Ne treba da Vam kažem da sam u korist stvari same radio. Spasiti što se dade spasiti; jer vjerujte mi nipošto nijesam htio da nam Vlasi dodju zapovjedati. Mojoj naravi kako znate bolje odgo-

vara boj; ali ovaj put, znao sam se uzpregnuti. Što se tiče okrenuti ledja desnici, i glasovanjem za novelu oboriti ga, i sa njom ministarstvo, o tome nije bilo ni pomisliti. To bi bila ljaga na nami, gora od one glasovite petorice. To po novinama možete razumiti.

Žao mi je jedino što su nam drugovi izostali, usljed poznate naše lahkoumnosti. Mnogi misle da su se uztegli glasovanja. Zato dobro bi bilo javiti u listu, da je Borelli ležao bolestan, Šupuk pošao u Boku, a Vojnović u Rim i Mletke – ova dva zadnja glede obiteljskih posala. Takodjer kad krene Jov . . . možete javiti da je pozvan u Beč od ministra Taaffe. Ob ostalom što gori pišem, ni slovca. Neka služi za Vaše ravnanje, a doće vrieme da će na vidjelo svaka izaći.

Prošlih dana u zabuni nijesam Vam poslao govor. Šaljem Vam ga danas. Ako cijenite, prevedite i tiskajte. Govor se mnogo dopao, premda improvizira.

Da ste zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

27

Beč 11 Veljače 1884.

Dragi D. Gjuro.

Primio sam Vaša dva lista, i liepo Vam hvala na istim.

Vi ćete se tamo čuditi ne videći od Vas ni knjige ni glasa. Ali u istinu nemam šta da Vam pišem, jer još nije odlučeno ništa. Ministri su bili zauzeti prvo sa razpravom o jeziku, pa opet sa iznim(?) stanjem. Jučer stoprv u odboru bilo konačno o predmetu zaključeno. Taaffe hoće da imamo opet pred njim sastanak sa Jovanovićem. Ja mu kazah tu skoro: Što će Vam sastanci: Vi znate naše tužbe, odlučite što se može učiniti pak zapovidite. Namjesnik, kao činovnik, mora slušati. On mi odvrati: Eh, moj dragi, lasno je tebi govoriti, ali nije meni, premda sam ministar-predsjednik, svakome zapovjeđati kako bi ja htio! I ovo je znak položaja!

U toliko Jov . . . svakome govori, i pokazuje se spreman na pomirbu. Ali istodobno dava razumjeti da sva razpra nije drugo van Osobnost! Bio je posjetit Hohenwarta, i očito mu je rekao da on pripoznaje da u Dalmaciji se nemože vladati bez narodne *hrvatske* stranke, jer da druge stranke i nema; da je i on *Hrvat*, da nastoji biti stranci na ruku, samo da nekoja gospoda, *osobito* ja, protivni smo mu, i da nećemo da zanj znademo. Da je on spreman učiniti sve, samo da se spasi njegovo dostojanstvo kao namjesnik. Hohenwart mu je liepo odgovorio i glavu oprao. Osobito je napao na njega glede imenovanja predsjednika Sabora, i skoroga predloga Ivanića za zemaljskog zdravstvenog referenta. Reče

mu da je ovo pljuska ne samo dalmatincima, nego cijeloj desnici. On se je tražio opravdat tim da on nije se obazirao na političku stranu stvari, nego samo objektivno na sposobnost, i da je medju natjecateljima jedini Ivanić i formalno sposoban. Njegovo nastojanje da uvjeri Hohenwarta o svojoj nevinosti izjalovilo se je. Interesantno je da i sam car bavi se o našim stvarim. U četvrtak na carskom objedu, odmah po objedu hiti car Hohenwartu, i pita ga: što je od gospode zastupnika dalmatinskih? Hohenwart mu odgovori da smo memorandum sa našim tužbam predali, da nam je ministar obećao točno i obširno ga proučiti, pak ga podastrieti ministarskom vijeću. Car mu odgovori: Nadam se da će stvar dobro svršiti, jer vjeruj mi tu mnogo ima personalnih predsuda!

Kratko da Vam položaj resumiram, taj je ovaki:

Na uklonjenje Jov . . . ne služi misliti, barem za sada;

U mnogim točkam našega memoranduma lasno je da nam bude zadovoljeno.

Imat ćemo sastanak i tu ćemo stavit ultimatum, prva točka istoga neimenovanje Ivanića. Ako budemo zadovoljni dobro, ako ne onda ćemo ostaviti desnicu. Za sada nema predmeta za ustati proti vladi, jer u poslu iznimnog stanja odbiti vladin predlog, bilo bi kao zauzeti se za ubojice i socialiste. Ali prigoda za dugo neće izostati. Mi smo sedmorica podpuno sporazumni i jednoglasni. Splićani ne čine ikakve težkoće. Da znate; onaj koji se kaže najviše popustljiv jest Šupuk! Molim Vas ne dražite Splićane i ostavite za Boga zadjevice. Sloge nam treba prije svega. Ne zaboravite da obći položaj nije povoljan. Eto i zadnja podpora liberalizmu u Evropi – Gladston – kao da je uzdrman i da mu prieti poraz. Valja se dakle prilagoditi.

Referent mi je bio obetao podporu Paučniku. Onda nije bio još prošnju vidio. Potle kad je prispjela, pošto nije od ikakva društva ni vlasti podkriepljena bila, po burokratičkoj navadi neznajući upravo o kakvu se poduzeću radi, da mu nije mogao dati podpore. Ali je u odpisu rečeno: *za sada*. Sad će trebati da Piero pita po drugi put, i to preko Zem. Odbora, i tada možda će drugačije proći.

Toni nijesam vidio, ali znam da je dobro, i da revno uči.

Do koji dan ćemo se vidjeti i znat ćete jesmo li šta postigli, ili smo se zaratili. U toliko imajte ustrpljenstva, pozdravite mi Sabića, Vrankovića i ostale prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

28

Beč 2 Travnja 1884.

Dragi D. Gjuro.

Dakle ja sam bio bolje obavješten o D. Mihovim namjeram nego Vi, jer moram držati da ste Vi prama meni iskreni bili. Kazali Vi sve što hoćete, objelodanjenje ovih članaka, da nije velika plaća, bila bi veli-

čanstva *Tactlosigkeit*. Čekam sutra da vidim treći, pak znam što da činim, jer budite uvjereni da se neću pustiti izigrati od zlobe ni fanatizma ičijega. Ovoliko za danas pismeno, a ostalo ustmeno.

Uzprkos mojim preporukama Vi sliedite pokidivati Bulata, i neka Vam bude. Znajte da i ja vazda u Reichsrathu a i u Saboru služim se izrekom hrvatski ili srbski. Dakle možete i na mene iste opazke upotriebiti, jer dok živ budem i u javnom životu ja ću tim putem slieditі, niti će me hrvatski ni srbski fanatizam od toga odvratiti.

Vidim da ste mučenika i Bortolotta učinili, koji ni besjede hrvatski nije znao niti je nigda napisao, a svak tko bi ga spomenuo ne bi ga drugčije nazvao nego quella f . . p . . . S druge strane pitate od Vlade ništa manje nego da ukine taljanski dio službenoga lista. Čuđne ti li dosljednosti!

Doli Vam šaljem dvie viesti, i srdačno Vas pozdravljam

Vaš

Miho Klaić

29

Beč, 28 Travnja 1884.

Dragi D. Gjuro.

Šaljem Vam vjest o konačnome uredjenju pitanja paše naših stanovnika u Bosni i Hercegovini. Dotični odpis ministarstva stigao je jur na namjesništvo, i možda ste stvar doznali. Svakako moglo bi se dati da i nijeste, pak pošto je važno eto Vam je.

Sada će naravno »Narod« opet odgovoriti. Za boga neka tim đospije. Ako se polemika produlji, uzoštrit će se, pak rasdor gotov. Mi vazda kudimo nesretnu slavensku prkosnu narav, kojoj imamo najviše pripisati robstvo, u kom se nalazimo; pak opet kad je do prigode, neznamo ju zauzdati. Da Vam je dakle preporučeno.

Za sada nemam šta nova da Vam kažem. Od kad sam ovđje lijeva kao iz kabla bez pristanka. Nigdje nijesam bio, i malo sam koga vidio. Zgotovio sam izvješće o željeznici Mostar-Metković, pa kad bude tiskano poslat ću Vam ga da ga objelodanite.

Pozdravite drugove stekliše, ne zaboravivši Simu Strmića i Bepu Paštrovića, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

30

Beč 28 Travnja 1884.

Dragi D. Gjuro.

Potle sam današnji moj list na Vas upravljen pošti predao, primio sam Vaš sa vjesti gleđe tiskarne.

Ja se dobro spominjem kad je tiskarna od Nodila Matiću predana, i držao sam da je to poslje isto na Vas učinjeno, budi da ste Vi porez plaćali i za sve ostalo glede tiskarne odgovarali. Što nije onda učinjeno treba da bude sada.

Tiskarna spada međju tako zvane koncesionirane obrtnosti, i ne mari ko je vlastnik, gleda se ko ima koncesiu. Za sada ima za našu Matić koncesiu, i treba ili da je on drugome preda, ili da se nova pita. Ja ću se bolje o stvari ovde kod Ministarstva obavjestiti pak ću Vam pisati. Možda bi najbolje bilo, za da je urednik lista slobodniji da ja ili tko drugi na sebe koncesiu primi, kako na priliku ja sam jamčevinu za list na se uzeo. Svakako treba stvar urediti po zakonu, jer ovako obstati nemože. Držim paka da vlada tiskarnu zatvoriti nemože, jer za to učiniti trebalo (bi) dignuti koncesiu Matiću, a Matić nije ništa skrivio. Neznam je li – ali mislim da nije – zaprieka u tome što Matić u Zadru ne stanuje. Jer da je, porezna vlast bila bi odavna koji korak učinila. Scienim paka da u sadašnjim odnošajem vlada neće pokazati se strožija nego je bila kroz petnaest godina.

Da ste mi u toliko zdravo i veselo, nemojte se plašiti

Vaš

Miho Klaić

31

Beč 2 Svibnja 1884.

Dragi D. Jure,

Govorio sam na Ministarstvu trgovine, i posao stoji onako kako sam ja jur držao i pisao Vam. Treba da Matić učini prošnju da drugome bude prenešena koncesija, a istodobno da je drugi pita. Ja pišem Matiću da tu prošnju učini pak je meni dostavi. Ja ću je donieti sa mnom kad tamo dodjem, pak ćemo dalje koračaje učiniti.

Vidim sa žalosti da sliedite zagrizati Spljećane. Rendić mi se kune da on nije nitkomu riječi rekao ni za ni protiv; samo da pozvan na podpis nije pristao. Za Boga, molim Vas ostavite ta zakidivanja. Želite li da u nas postane kvas kakav u Hrvatskoj vlada? A to je sigurno ako se razidje ono što još od narodne stranke u Dalmaciji na okupu ostaje. Težnja naša po mogućnosti ima biti ta da naše redove ojačamo, a ne još

da ih oslabimo. Priznajem da ima slabosti i pogriešaka; ali pomislite da smo ljuďi, da je narav naša prkosna, i mjesto pooštrivati protivštine gledajte da ih izgladjivate. Ako ima tko koga da što prikori, ne treba to odmah javno kroz novine, ima i drugog načina. Kundarice se na ulici karaju i skladna čeljad medjusobno se upućuje. Dakle, opet molim, budimo ljudi, i imamo pameti i za one koji je ne imadu.

Srdačno Vas pozdravljam sa uredništvom, attinenze e pertinenze i prijateljima

Vaš

Miho Klaić

32

Beč 6 Veljače 1885.

Dragi D. Jure,

Poslao sam Vam brzopisna izvješća jučerašnje i prekjučerašnje sjednice. U prvoj je razprava o kongrui, tojest o § 2, u drugoj interpelacija. Tiskajte u cjelosti onu i govore naše.

Moj predlog danas je prodrao, ali velikom mukom. Da znadu naši ljudi koji su to posli, drugčije (bi) besjedili. Ali oni mislu da se ja ovde šetam, i nareduju mi *dekoracijune* za *kotiljon!* Nego je vas zakon u pitanju stavljen, jer Vlada je bistro izrazila da nemože ga odobriti, ako se povećanje ne izvede kroz tri godine. Ja sam u dogovoru sa većinom i vladom stavio odnosni predlog, ali je taj propao. Isti popovi su krivi, jer oni mal da ne svi su glasovali proti. Mogla bi gornja kuća popraviti, ali strah me da ne bude vremena. Popovi u kući to su Vam većim dijelom mogućni beneficiali – a neka gladni pomoćnici čekaju – može im biti!

Vjerojatno je da u sriedu tamo doďjem, ali molim Vas nemojte u listu javljat moj dolazak. Srdačni pozdrav

Vaš

Miho Klaić

33

Beč 27 Ožujka 1885.

Dragi D. Jure,

Molim Vas da puštite od Vaše zlovolje prema Bulatu. Što je bilo, bilo. Vi nemožete zaboraviti njegov položaj u stranci, i prama raznim osobam stranke. Vidim da ga nigda ne spominjete kad prodje kroz Zadar, dočim ostale spominjete. Malenkost je, ali uvrjedljiva. Ostavite je ďakle ne samo, nego gledajte da se sa njim i pomirite. To zahtjevaju interesi zajedničke nam stvari, za koju vi toliko radite i žrtvujete.

Ništa nova. Ovdje kod dvora najbolji utisak čini dobar doček u Dalmaciji prijestolonasljedniku. Vlada će sretno, ako li iza mnogo muke, prebrodit škripac sjeverne željeznice. U temelju, sva agitacija nije drugo nego *anti-semitijom*, jer je Rotschild na glavi družtva, i požuda Bečlija mukte putovat i mukte dobivat ugljevlje na trošak poreznika sve Austrije. Vjerujte mi i prem vele, prama tome zahtjevu se je popustilo.

Prije odlazka imat ću sastanak sa Taaffeom, gdje ću ozbiljno o izborim govorit, i gledati zadobiti jamstvo da Vam ona hudoba ne opravi koju od njegovih.

Naši taljanaši iz Spljeta dali su interpelirati kroz Knotza o izborim trgovačke komore. Doista izbor tog odvjetnika neće im položaj poboljšati.

Buncanje Dalmate o sudiinoj stranci nema temelja. Vlada će nastojati imati većinu i bez Lichtensteina i Lienbacha, da ne bude prisiljena više primati pomoći od Coronini-a, recte Swegel-a, koji je duša onog tobožnog kluba.

Do vidjenja u sriedu, pozdravite prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Još se uprav nezna hoćemo li se po Uzkrsu opet sastati. Vlada nema nikakve volje da se Zollnovelle primi, a i Madjari uvidjaju da će im slabo pomoći. Ne pripada se Bismark od takih malenkosti!

34

Beč 26 Veljače 1886.

Dragi D. Gjuro.

Po mogućnosti uvrstite pridružene vjesti u broju od dojdućega utorka.

Primio sam od Vrankovića pismo pesimistično glede Landsturma. On mi kaže da je javno mnenje protivno glasovanju tog zakona od naše strane. Drago bi mi bilo da javno mnenje poda nam barem par prilično pristojnih razloga, kako bi se dao taj zakon u načelu odbiti, kad eto zanj u načelu pristaju sve frakcije desnice i ljevice. Molim, nemojte se prenagliti u nijednom pogledu, a nećemo ni mi; i nemojte pasivno činiti držanje političko od posjeta Kornara kod Trijarića ili kod bersaljera. Naše stvari ne stoje loše, kako ću imati prigode da Vam obširnije pripovjedam kad se, ako Bog da, viđimo u sriedu. Ovde vazda crna zima; danas 6^0 pod ništicom.

Moja noga prilično dobro. Da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

35

(Istrižak iz pisma iz godine 1886., kako je dopisano rukom V. Kisića)

Dalmatinski zastupnici svi skupa bili su na 25 Veljače kod ministra-predsjednika da mu preporuče odobrenje poznatih, saborskih predloga glede jezika. Ministar Taaffe reče da konačno rješenje neće vele koristiti.

Tom prigodom preporučiše zastupnici i predloge iztražnog pomorskog povjerenstva u Trstu, u koliko isti imadu i političku važnost.

Saslušaj trajao je preko sat dobe, i bilo je govora i o drugim važnim pitanjim, koja se Dalmacije odnose.

36

Beč 6 Veljače 1887.

Dragi D. Gjuro.

Šaljem Vam govor Poklukara o našim izborima. Dobro bi bilo da ga objelodanite, barem u važnijim točkama, na uztuk budalaština Dalmatovih.

U koliko sam se mogao orientirati kroz ovo 24 sata, što sam ovdje, vanjski položaj znatno se poboljšao, tojest duhovi su se umirili; a uznemirenju nije kriva baš kakva posebna činjenica, nego jedino mu je uzrok intrigiranje Bismarka, jednom da upliviše na izbore, a drugi da uzdrži svoju diktaturu u Evropi. I naoružanja Austrije njegovo su maslo, da bolje Francusku izolira. Ali iz Moskve mu poručuju da Rusija nigda dopustit neće da on Francusku satre (saigner à blanc), a s druge strane važan je factum da se Italija Francuskoj približava. To sve djeluje da prietnje iz Berlina popuštaju.

O nutrnjim poslima nitko se ne bavi, jer javna pažnja obraćena je posve vanjskoj situaciji. U koliko sam obaznao, intrige protiv imenovanju Brčića nijesu uspjele i one će do koji dan slieđiti. Sudcima su imenovani svi predloženici Brčića, i bit će opet vike. Pitanje o jeziku stoji kako Vas je Blaž . . . izvjestio. Gjuro na audienciji kod Cara otvorito mu je o pitanju govorio, i Car dosta je prijatno mu odvratio, medju ostalim mu rekao da nitko ne misli Dalmaciju germanizirati. Vjerujte mi da, kako stvari stoje, povoljno rješenje u našim je rukama.

Taaffe je bolestan, ali mala je stvar, i brzo će ozdraviti. Kad što potanjeg obaznam neću manjkat javit Vam, do potrebe i brzojavno.

U toliko da ste mi zdravo i veselo, pozdravite prijatelje

Vaš

Miho Klaić

37

(Bez datuma i mjesta)

Dragi D. Gjuro.

Evo Vam ovog dopisa kakav god je. Služi će Vam ako išta za napunit list. Da Vam je ovaj preporučen i nemojte zabrazdit ni desno ni lievo i budite obzirni.

U Trstu ozbiljni ljudi govorili su mi proti dopisima iz Orebića glede pomorskoga društva, jer da mu zbilja štetuju. Za podkopati Ivaniševića, ne valja podkopati onako veliko poduzeće. Zato i tute budite na oprezu.

Bio sam na duže sjednice, i ne pristajem pestat se u prsi, i govorit sebi: gdje sam došao moje liepo vrieme gubit. Medju ovom nemčudijom nema za nas nego doći do zdvojenja. Iskreno žalim moje poštene birače, koji su toliko truda vidjeli, i toliko se veselili mom izboru.

Pozdravite Cipu i sve prijatelje, i da ste mi zdravo i veselo

Vaš

Miho Klaić

Popravite dopis, zašto ja *dopo averlo buttò giù*, niesam ga proštio.

38

(Bez datuma i mjesta)

Dragi D. Gjuro.

Pošto sam bolje promislio, vidim da imate podpuno pravo, kad ste odlučili da se o križima i ostalim odlikovanjim ne govori. Dakle neću ni ja onaj članak pisati o kome sam Vam govorio, a nemojte ni Vi ni slova ob ovim poslima.

Da ste zdravo

Vaš

Miho Klaić

39

(Bez datuma i mjesta)

Dragi D. Gjuro.

Popravite i tiskate odmah. Sve o krizi nemogu kazati, jer sam vezan poštenom besjedom. – To Vam kažem ali Vami jedino, da je Krišeku naredjeno neka potrebita odredi za pohrvaćenje god. 1880./1. srednjih učiona u Spljetu. O tome *nikome* ni besjede, prije nego dotična naredba stigne u Zadar. Da ste mi zdravo i do vidjenja u sriedu

Vaš

Miho Klaić

40

(Bez datuma)

Dragi D. Gjuro.

Evo Vam govora, kog sam njemački izrekao, a hrvatski napisao, ter ga dao privesti. Činio sam da D. Miho pregleda. Ali Vi pregledajte i bolje. Osobito neke rječi njemačke stavite hrvatski. Čekam da razprava dospije, i hoće li mi štogod ministar odgovoriti. Pak ću Vam brzojaviti.

Da ste mi zdravo

Vaš

Miho Klaić

41

(Bez datuma)

Dragi D. Gjuro.

Evo Vam *alla fine* obetanog i toli iščekivanog članka. Lasno ćete razumjeti da pri mome slabom poznavanju jezika, višeput pojam ili nije točno ili podpuno izražen.

Zato Vas ovlašćujem da promjenite, dodate, popravite kako Vam se bolje vidi. Neka samo niz pojmova ostane onaj.

Da ste mi zdravo – pozdravite Menega i prijatelje

Vaš

M. Klaić

42

(Bez datuma)

Dragi D. Gjuro.

Evo Vam članka – Ne dopada mi se ni najmanje, dapače ga nalazim baš kukavnim. Iza znamenitih dogadjaja po Slavene ove godine, zatvorit se kao spuž u koru samo hrvatsku, i to koru *Schwarz-gelb*, nije kadro baš nikoga oduševljavati, izim možda koga koji se boji porišćanjenja ili porušenja. Latite se dakle pera i napišite štogod življega ako i kraćega, i ako baš i ne rečete da se Bosni u prvom redu hoće množina popova!

Da ste mi zdravo!

(Bez potpisa)

Priopćio Hrvoje Morović

LETTERS SENT BY MIHO KLAIĆ TO THE EDITOR OF THE JOURNAL »NARODNI LIST« (»THE PEOPLE'S JOURNAL«), JURAJ BIANKINI

Dr. Miho Klaić, leader (besides M. Klaić) of the Dalmatian People's Party headed by him for no less than 35 years, was from 1865 onwards a representative in the Dalmatian Parliament, from 1873 onwards also in the Imperial Council in Vienna until his death in 1896.

As one of the founders, owners and collaborators of the Zadar journal »Narodni List« (organ of the People's Party), he was from 1871 onwards in constant touch by correspondence with the then editor of this journal, Juraj Biankini. From the voluminous correspondence of this journal's Editorial Office, which today is kept in Split's Municipal Library, the author publishes the mentioned letters by Klaić as first-class sources for the knowledge of the history of the People's Party as well as for the knowledge of the activities of its leader, dr. Miho Klaić.

